

Hoofdlijnenakkoord OCW - VSNU

1. Inleiding

In dit hoofdlijnenakkoord maken de staatssecretaris van OCW, mede namens de minister van EL&I, en de Nederlandse universiteiten afspraken om het universitair onderwijs en onderzoek toekomstbestendig te maken.¹ De afspraken hebben betrekking op de vier belangrijkste opgaven voor de komende periode:

- het verbeteren van de kwaliteit en de prestaties van het onderwijs, door verhoging van het rendement van het onderwijs, vermindering van uitval en investeren in onderwijsintensiteit, docentkwaliteit en excellentie.
- verdergaande differentiatie van het onderwijs qua niveau en inhoud en herordening van het opleidingsaanbod.
- voortgaande profilering en zwaartepuntvorming in het onderzoek om de internationale positie en de wetenschappelijke en maatschappelijke impact van het onderzoek te versterken.
- meer aandacht voor kennisvalorisatie, door kennis beschikbaar te maken voor economische of maatschappelijke benutting en te vertalen in producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid.

De universiteiten hebben op deze gebieden de afgelopen jaren veel tot stand gebracht. Dat wordt geïllustreerd door de hoge posities van de Nederlandse universiteiten in internationale rankings. De huidige resultaten zijn mede het gevolg van de inzet en keuzes van de universiteiten gedurende de afgelopen 20 jaar. Daarnaast heeft de Tweede Kamer afgelopen september in grote meerderheid haar steun gegeven aan de beleidsvoorstellen in de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap.

Met de afspraken uit dit hoofdlijnenakkoord bouwen we hierop voort. Profilering van onderwijs en onderzoek is een continu proces, waarbij universiteiten inspelen op ontwikkelingen in de wetenschap en de samenleving. Daarbij maken zij keuzes om de kwaliteit en doelmatigheid van onderwijs en onderzoek te verbeteren, de internationale positie van het onderzoek te versterken en beter aan te sluiten op de maatschappelijke vraag naar onderwijs en onderzoek. Dit verbetert de verbinding van het onderwijs en onderzoek met de buitenwereld.

Om hun ambities te realiseren, hun prestaties verder te verbeteren en hun internationale topositie te waarborgen, willen de universiteiten de komende jaren verdergaande stappen zetten. Om dit proces te ondersteunen zet het kabinet intensiveringsmiddelen in. Ondanks het beschikbaar komen van die middelen, moeten deze verdergaande stappen gezet worden binnen de context van zware economische tijden voor het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, een toename van studentenaantallen² en een beperkt budgettair kader door het aflopen van de FES-middelen.

¹ Dit hoofdlijnenakkoord wordt afgesloten door de voorzitter van de VSNU als vertegenwoordiger van de 14 Nederlandse universiteiten. Met de OU worden, gezien haar positie in het bestel, specifieke prestatieafspraken gemaakt, die mede gebaseerd worden op de beoordeling van het instellingsplan van de OU door een internationaal samengesteld review panel en de beleidsreactie van de staatssecretaris van OCW op deze beoordeling. De WUR zal prestatieafspraken maken met de minister van EL&I. Het onderwijs en onderzoek dat verzorgd wordt door de academische ziekenhuizen maakt deel uit van de afspraken in dit hoofdlijnenakkoord en van de prestatieafspraken die de betreffende universiteiten afsluiten met de staatssecretaris van OCW.

² In de periode 2011 - 2016 van 248.200 naar 276.600 (Bron: Referentieraming OCW 2011).

Dit hoofdlijnenakkoord vormt het kader voor prestatieafspraken tussen de staatssecretaris¹ en de individuele universiteiten, die in de zomer van 2012 worden afgesloten. In die afspraken worden de prestaties vastgelegd die elke universiteit in 2015 gerealiseerd zal hebben, en de wijze waarop universiteiten op deze afspraken worden afgerekend. De korte looptijd van de afspraken en de financiële druk waar universiteiten mee geconfronteerd worden, vragen om realisme in de prestatieafspraken.

2. Perspectief 2025

Als richtinggevend kader hebben we het volgende perspectief voor 2025 geformuleerd.

In 2025 zijn er belangrijke stappen gezet in de richting van het door de commissie-Veerman beschreven toekomstbeeld voor de universiteiten. De positie van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek is versterkt door meer differentiatie tussen HBO en WO en door meer profilering en differentiatie binnen het WO. Substantieel meer VWO'ers gaan naar het HBO. De mogelijkheden voor kwalitatieve selectie worden daartoe deze kabinetsperiode verruimd. Voor de volgende kabinetsperiode zal moeten worden bezien of nadere afspraken ten aanzien van de financieringswijze nodig zijn.

De rendementen en het studiesucces in de bacheloropleidingen zijn aanzienlijk verbeterd. De uitval uit bacheloropleidingen is sterk afgenomen. Een aanzienlijk deel van de WO-studenten haalt binnen vier jaar een bachelordiploma. Ook bij de masteropleidingen en de promoties verbetert het rendement.

De kwaliteit van het onderwijs is verder verbeterd door intensivering van het onderwijs en investeringen in docentkwaliteit. Meer studenten nemen deel aan excellente trajecten of excellente opleidingen. Het academisch karakter van het onderwijs is verder versterkt door meer verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek.

Er is sprake van een gedifferentieerd onderwijsaanbod met meer brede bachelors en een masteraanbod met meer profiel. Het onderwijs sluit goed aan op de arbeidsmarkt.

Universiteiten zullen door verruiming van de mogelijkheden voor collegegelddifferentiatie op onderdelen hogere private bijdragen van deelnemers ontvangen, om de hogere kosten van het betreffende onderwijs te dragen.

Elke universiteit heeft een aantal sterke onderzoekszwaartepunten, waarvan enkele behoren tot de wereldtop. Deze zwartepunten trekken excellente (buitenlandse) studenten, onderzoekstalant, buitenlandse topwetenschappers en binnen- en buitenlandse bedrijven aan. Daardoor is de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse universiteiten versterkt. Vanuit deze zwartepunten dragen universiteiten bij aan innovatie, economische groei en de aanpak van maatschappelijke vraagstukken, met name in economische topsectoren en de grand challenges van de EU. Daarbij werken ze intensief samen met bedrijven, overheden en maatschappelijke instellingen. Kabinet en universiteiten zetten zich in voor de versterkte inzet van onderzoek voor maatschappelijke en economische uitdagingen en hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid dat dit niet leidt tot een onevenwichtige verdeling tussen onderzoekszwaartepunten. Uiteraard moeten universiteiten ook kunnen beschikken over voldoende middelen voor vrij en onderwijsgebonden onderzoek.

¹ In het vervolg van dit hoofdlijnenakkoord wordt daar waar de staatssecretaris (van OCW) staat tevens de minister van EL&I bedoeld voor wat betreft het groene onderwijs en onderzoek.

Daartoe verwerven universiteiten meer private inkomsten voor onderzoek en bevordert de overheid dat Nederlandse universiteiten hun aandeel in de EU-onderzoeksmiddelen tenminste op peil kunnen houden.

3. Governance

Uitgangspunten voor bestuurlijke verhoudingen tussen universiteiten en overheid zijn vertrouwen, autonomie en accountability. Het maken van prestatieafspraken tussen de staatssecretaris van OCW en de individuele universiteiten past bij deze sturingsfilosofie. De universiteiten willen aanspreekbaar en afrekenbaar zijn op hun resultaten. Afspraken dienen primair betrekking te hebben op doelen en resultaten. De wijze waarop deze doelen en resultaten worden gerealiseerd behoort tot de verantwoordelijkheid van de universiteiten, die over hun keuzes en de resultaten die zij daarmee geboekt hebben verantwoording afleggen aan de overheid en de samenleving. Uit onderzoek en internationale vergelijkingen van de OECD blijkt dat er een sterk verband bestaat tussen prestaties van hoger onderwijsstelsels en de mate van autonomie die zij hebben.¹

Om te waarborgen dat de kwaliteitszorg en het zelfreinigend vermogen van de universiteiten op orde blijven en daarmee te bevestigen dat er alle aanleiding is om vertrouwen, autonomie en accountability als hoekstenen van de sturingsfilosofie voor het wetenschappelijk onderwijs te hanteren, zullen alle universiteiten zorgen dat ze uiterlijk in 2015 de instellingstoets kwaliteitszorg van de NVAO met positief resultaat hebben doorlopen. Instellingen die zonder voorwaarden aan deze instellingstoets voldoen, worden niet geconfronteerd met verscherpt inspectietoezicht.²

4. Onderwijskwaliteit en studiesucces

De afgelopen jaren hebben de universiteiten hard gewerkt aan het verbeteren van het studiesucces in de bacheloropleidingen. Uit de evaluatie van de meerjarenafspraken studiesucces, die eerder dit jaar door de Inspectie van het Onderwijs is uitgebracht, blijkt dat alle universiteiten gerichte maatregelen nemen om onderwijskwaliteit en studiesucces te verhogen. Niettemin zijn de uitval en studie-switch op stelselniveau nog altijd hoog en is het gemiddelde bachelorrendement laag. Recent onderzoek van de Inspectie bevestigt dat de intensiteit van universitaire opleidingen (vooral in het eerste jaar) voor verbetering vatbaar is.³

Voortbouwend op de inspanningen in de afgelopen jaren nemen de universiteiten de komende jaren maatregelen om de prestaties en kwaliteit van het onderwijs verder te verbeteren. Daarbij zetten zij in op verbetering van het rendement van hun opleidingen, het terugdringen van uitval en studie-switch en het tot stand brengen van een ambitieuzere en minder vrijblijvende studiecultuur. Studenten moeten meer tijd aan hun studie besteden en meer worden uitgedaagd. De intensiteit van het onderwijs gaat omhoog, vooral in grootschalige opleidingen. Daarmee wordt het academisch karakter van het wetenschappelijk onderwijs versterkt. De universiteiten investeren in docentkwaliteit en nemen maatregelen om het aantal studenten dat deelneemt aan excellente trajecten te verhogen.

¹ 'Why reform Europe's universities?', Brueghel policy brief issue 04 (September 2007)

² De staatssecretaris bereidt wetgeving voor om de kwaliteitsborging in het hoger onderwijs verder te versterken. Dit wetsvoorstel, waarvan wordt beoogd dat het in 2012 in werking treedt, biedt een nieuwe basis voor inspectietoezicht. Dit toezicht is risicogericht, proportioneel en complementair aan het interne toezicht en het accreditatiestelsel. Instellingen die goed presteren zullen met minder toezichtslast geconfronteerd worden.

³ Onderwijstijd in het hoger onderwijs, meting 2010-2011, Inspectie van het Onderwijs.

Op het gebied van kwaliteit en prestaties van het onderwijs maken de individuele universiteiten met de staatssecretaris van OCW afspraken over drie categorieën:

- a. Kwaliteit en excellentie: deze categorie heeft betrekking op toename van het aantal excellente trajecten en opleidingen en de deelname van studenten aan deze trajecten en opleidingen.
- b. Studiesucces: deze categorie heeft betrekking op prestaties op het gebied van rendement, studie-switch en uitval.
- c. Maatregelen: deze categorie betreft de maatregelen om onder a en b genoemde prestaties te realiseren (met in elk geval maatregelen op gebied van docentkwaliteit en onderwijsintensiteit).

De afspraken moeten bijdragen aan realisering van het streefbeeld voor het hoger onderwijs, dat beschreven is in de Strategische Agenda.

Ad a. Kwaliteit en excellentie

Naast maatregelen om de basiskwaliteit van opleidingen te verbeteren en te waarborgen (zie verder hierna) is blijvende aandacht nodig voor excellentie. Daarbij gaat het onder andere om honours tracks en University Colleges, om andere opleidingen en tracks die een hoger dan regulier eindniveau realiseren en om excellente opleidingen. De initiatieven van de afgelopen jaren in excellentieprogramma's worden verder uitgebouwd en verduurzaamd. Universiteiten geven in hun prestatieafspraken aan welke visie zij op excellentie hebben en met welke ambities en maatregelen zij deze visie verwezenlijken. Dat moet in elk geval leiden tot meer studenten in excellente trajecten op stelselniveau en meer excellente opleidingen. Universiteiten en de staatssecretaris spreken met elkaar af dat het percentage studenten in excellente trajecten stijgt van de huidige 3,5% naar 7% in 2015.

Om ruimte te houden voor de uiteenlopende verschijningsvormen van excellentie zullen op basis van de voorstellen van universiteiten en een advies van de reviewcommissie (zie verder hierna) voorstellen voor indicatoren van excellentie nog nader uitgewerkt worden.

Ad b. Studiesucces

De afspraken over prestaties op het gebied van studiesucces hebben betrekking op het verminderen van de uitval uit het WO en de studies-witch in bachelor 1, 2 en 3 en op verbetering van het studierendement in de bacheloropleiding. Hierbij gelden als randvoorwaarden dat de verbetering van het rendement niet ten koste mag gaan van de kwaliteit en het eindniveau van de opleidingen en dat er voldoende aandacht blijft voor persoonlijke en academische vorming. De selecterende, oriënterende en verwijzende functie van het eerste bachelorjaar blijft gehandhaafd.

Ad c. Maatregelen onderwijsintensiteit en docentkwaliteit

De universiteiten maken afspraken met de staatssecretaris van OCW over de maatregelen die ze nemen om studiesucces te verbeteren en een ambitieuze studiecultuur te realiseren. Daarbij wordt in elk geval aandacht besteed aan onderwijsintensiteit en docentkwaliteit, omdat uit onderzoek blijkt dat deze factoren een belangrijke invloed hebben op studiesucces en onderwijskwaliteit.

Universiteiten breiden de effectieve studietijd van studenten uit. Daartoe maken zij met de staatssecretaris van OCW afspraken over intensivering van het bacheloronderwijs. Zeker in het eerste bachelorjaar is voldoende contacttijd daarbij van belang.

De staatssecretaris en de universiteiten spreken af dat in het eerste bachelorjaar van alle opleidingen tenminste 12 contacturen per week worden geprogrammeerd of dat op andere wijze een equivalente intensivering van het onderwijs wordt gerealiseerd, die zichtbaar, meetbaar en afrekenbaar is.¹

Daarnaast nemen de universiteiten maatregelen om de kwaliteit van docenten verder te verbeteren. Dat moet op stelselniveau leiden tot uitbreiding van het aantal docenten dat beschikt over een basiskwalificatie onderwijs (BKO). De universiteiten zetten stappen om vanaf het studiejaar 2012/13 geleidelijk een Seniorekwalificatie Onderwijs (SKO) in te voeren, om professionalisering van docenten en onderwijskundig leiderschap verder te stimuleren.

In de prestatieafspraken worden concrete streefdoelen geformuleerd voor de hierboven genoemde onderwerpen en voor onderwerpen in paragraaf 8. De bijlage bij dit hoofdlijnenakkoord bevat een overzicht van indicatoren die daarbij worden gehanteerd.

5. Profilering onderwijs

De universiteiten hebben op het gebied van profilering van het onderwijs de afgelopen 10 jaar al belangrijke stappen gezet, resulterend in vermindering van het aantal opleidingen en meer differentiatie in het onderwijs.

Voorbeelden zijn de herordening van het opleidingsaanbod in de geesteswetenschappen, de invoering van brede bachelors, researchmasters en colleges en de toenemende differentiatie in het onderwijs.

De universiteiten maken prestatieafspraken met de staatssecretaris van OCW over herordening van hun opleidingsaanbod en differentiatie. Daarbij formuleren ze doelen, die aansluiten bij hun eigen situatie en hun profiel. Deze zijn gebaseerd op een sterkte-zwakte-analyse van hun opleidingsaanbod in relatie tot hun profiel, de behoeften van studenten en de arbeidsmarkt en de human capital agenda's uit het topsectorenbeleid. In de prestatieafspraken beschrijven de universiteiten maatregelen om deze doelen te realiseren.

Bij differentiatie van het onderwijs kan het bijvoorbeeld gaan om brede bachelors of geclusterde bachelors, om excellentietrajecten of om de vorming van graduate schools.

Bij herordening van het opleidingsaanbod kan het gaan om het vergroten van de doelmatigheid en transparantie van het opleidingsaanbod door bredere en meer eenduidige labels, om het versterken van de aansluiting van het opleidingsaanbod bij het profiel van de universiteit en bij de topsectoren of om een sterkere verbinding van de masters bij onderzoekszwaartepunten, al of niet door de vorming van landelijke masters.

In dit proces speelt samenwerking in het kader van de strategische allianties of andere vormen van samenwerking een belangrijke rol. Deze operatie kan ook leiden tot het afstoten van opleidingen die niet voldoende aansluiten bij het profiel van de betreffende universiteit. Op stelselniveau moet deze operatie leiden tot reductie van het aantal (kleine) opleidingen.

Perspectief is een transparant, scherp geprofileerd en doelmatig opleidingsaanbod. Randvoorwaarden daarbij zijn een doelmatig aanbod van bacheloropleidingen op landsdeelniveau (en voor het groene onderwijs op sectoraal niveau) en een sterkere koppeling

¹ De indicator contactuur is niet voor alle onderwijsconcepten een passende maat voor het bepalen van de onderwijsintensiteit. Als universiteiten op grond van hun onderwijsconcept kiezen voor andere maatregelen om de onderwijsintensiteit te verbeteren, dienen zij aan te tonen dat het effect tenminste vergelijkbaar is met 12 contacturen per week.

van masteropleidingen aan zwaartepunten in het onderzoek, al of niet ondergebracht in graduate schools.

6. Profilering onderzoek

De afgelopen jaren hebben de universiteiten belangrijke stappen gezet op het gebied van zwaartepuntvorming en samenwerking in het onderzoek. Voorbeelden zijn de focus en massa-operaties in het onderzoek en de vorming van strategische allianties of andere vormen van samenwerking. Het is de gezamenlijke ambitie van de staatssecretaris en de universiteiten om de internationale topositie van het Nederlandse wetenschappelijke onderzoek te waarborgen en verder te versterken. Het behoud van deze positie vormt een belangrijke pijler onder de ontwikkeling en de concurrentiepositie van ons land.

De zwaartepunten hebben zowel betrekking op het wetenschappelijk profiel als op het maatschappelijk profiel van de universiteit. Inzet daarbij is dat elke universiteit op tenminste enkele gebieden tot de wereldtop gaat behoren. Dat vereist een scherp onderzoeksprofiel, gebaseerd op wetenschappelijke sterktes. Alleen zo kunnen de universiteiten hun hoge posities in de rankings vasthouden.

Bij het maken van de afspraken maken universiteiten keuzes op basis van hun eigen profiel, wetenschappelijke sterktes, maatschappelijke uitdagingen, grand challenges en de innovatiecontracten die in het kader van het topsectorenbeleid worden ontwikkeld. Daarbij houden ze rekening met de verdeling van de middelen voor infrastructuur en ICT door NWO en de middelen die in de Strategische Agenda zijn gereserveerd voor de alfa- en gammawetenschappen (Canada-akkoord), voor de sectorplannen geesteswetenschappen en natuur- en scheikunde en voor de toponderzoekscholen, en de middelen die in het kader van het topsectorenbeleid zijn gereserveerd in de tweede geldstroom. De universiteiten geven aan welk onderzoek ze de komende jaren versterken en welk onderzoek ze afbouwen. Zij beschrijven ook hun voornemens op het gebied van samenwerking met andere universiteiten, al of niet in het kader van regionale allianties, met de onderzoeksinstituten van NWO en de KNAW, met andere kennisinstellingen en met bedrijven.

7. Valorisatie

De universiteiten maken actief werk van valorisatie, volgens de brede definitie uit het Valorisatieprogramma opgevat als het proces van waardecreatie uit kennis, afkomstig uit alle disciplines, door kennis geschikt en beschikbaar te maken voor economische en maatschappelijke benutting en te vertalen in producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid. Doel is dat elke universiteit in 2015 beschikt over een professioneel ingerichte en bemenste valorisatie-infrastructuur, inclusief onderwijs in ondernemendheid / ondernemerschap.

De universiteiten maken prestatieafspraken met de staatssecretaris van OCW over de ambities op valorisatiegebied en de concretisering hiervan. Hiertoe behoort ook de manier waarop valorisatie in de organisatie en het HRM-beleid wordt verankerd. Een belangrijke stap op dit gebied is dat de nieuwe functieprofielen voor de universiteiten expliciet aandacht besteden aan competenties op het gebied van valorisatie. Bovendien wordt in de onderzoeksevaluaties en -visitaties de mate, wijze en kwaliteit van benutting van kennis meegenomen in de beoordeling.

Parallel daaraan gaan de universiteiten met de overheid indicatoren ontwikkelen die op de langere termijn kunnen worden gebruikt om valorisatie te meten. Inzet daarbij is dat er in

2015 een gedragen set indicatoren ontwikkeld en getest is, waarmee de resultaten van de valorisatie-inspanningen in verschillende wetenschapsdomeinen kunnen worden gemeten en beschreven. Bij de ontwikkeling van deze set kunnen het rapport "Waardevol" van het Rathenau Instituut en de uitkomsten van het ERiC-project en andere projecten als handvatten dienen. Op deze wijze wordt inzichtelijk gemaakt hoe de universiteiten bijdragen aan de doelstelling om uiterlijk in 2016 minimaal 2,5% van de publieke onderzoeksmiddelen in Nederland te besteden aan valorisatie. Daarmee wordt een basis gelegd om na 2015 nadere afspraken te maken gericht op de output op het gebied van valorisatie.

8. Aanvullende afspraken

Monitoring prijs per student

De staatssecretaris van OCW en de VSNU monitoren gezamenlijk de ontwikkeling van de prijs per student. Doel is in beeld te brengen hoe de prijs per student zich ontwikkelt als gevolg van toename van de instroom en het overheidsbeleid, waaronder ook de gevolgen van sneller studeren. Ook wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van het onderzoeksdeel en aan de ontwikkeling van het BBP in relatie tot investeringen in het hoger onderwijs. De VSNU en OCW stellen begin 2012 samen een onderzoeksopzet, inclusief definities, vast.

Deregulering en vermindering administratieve lasten

OCW en de VSNU starten gezamenlijk een project gericht op deregulering en de vermindering van de administratieve lasten voor universiteiten. Daarbij wordt ook het nieuwe toezicht van de inspectie betrokken. Op basis van een inventarisatie onder de universiteiten worden maatregelen genomen die er op gericht zijn regelgeving en rapportageverplichtingen terug te dringen.

Indirecte kosten

Op basis van de benchmark van Berenschot en de daarin gehanteerde invalshoeken, zullen de afzonderlijke universiteiten hun indirecte kosten openbaar maken en inzicht geven in de ontwikkeling van de indirecte kosten. In de prestatieafspraken tussen de staatssecretaris van OCW en de individuele universiteiten wordt aangegeven wat de ambitie van elke universiteit is op het gebied van indirecte kosten en welke maatregelen de universiteit daartoe neemt.

Examencommissies

OCW en de VSNU verkennen samen de praktische vormgeving van het voorstel uit de Strategische Agenda over de bij wet te verplichten deelname van externen in de examencommissie. Daarbij wordt ook de doelmatigheid van mogelijke varianten onderzocht.

Doorstroom HBO-WO

De universiteiten werken waar nodig en mogelijk samen met de hogescholen om de doorstroming tussen HBO-bachelors en WO-masters te bevorderen en de noodzaak van schakelprogramma's te beperken.

9. Conditie: regelgeving

Om universiteiten in staat te stellen de genoemde prestaties te realiseren, moet de regelgeving worden aangepast. De staatssecretaris van OCW zal hiertoe een wetsvoorstel indienen bij de Staten Generaal en de lagere regelgeving aanpassen.

In het wetsvoorstel naar aanleiding van de Strategische Agenda neemt de staatssecretaris de volgende maatregelen op:

- aanvullend op de bestaande mogelijkheden voor selectie van studenten wordt selectie mogelijk gemaakt wanneer het onderwijsprofiel van de opleiding dit vereist. Uitbreiding van het aantal opleidingen waarvoor geselecteerd wordt zal op stelselniveau geleidelijk, zorgvuldig en in transparantie plaatsvinden.
- het vervroegen van de aanmelddatum tot 1 mei.
- het wettelijk verankeren van het studiekeuzegesprek.
- het creëren van verdere verruiming van mogelijkheden voor collegegelddifferentiatie
- het afschaffen van het toelatingsrecht tot het WO voor studenten met een HBO-propedeuse.
- voor schakelprogramma's van meer dan 30 ECTS geldt het instellingscollegegeld; voor schakelprogramma's van maximaal 30 ECTS (half jaar) een bedrag ter hoogte van het wettelijk collegegeld.
- het wettelijk verankeren van de promotiestudent als derde fase in het wetenschappelijk onderwijs en als aanvullende mogelijkheid om te promoveren.

De staatssecretaris faciliteert via een Experimenteer-AMvB het mogelijk maken van een bindend studieadvies in het tweede en derde bachelorjaar en experimenten met een jaarklassensysteem.

De beleidsregel Macrodoelmatigheid wordt aangepast om de mogelijkheden voor verbreding van bacheloropleidingen te verruimen en differentiatie van het opleidingsaanbod mogelijk te maken. Arbeidsmarktrelevantie en profilering gaan daarbij een belangrijkere rol spelen.

Zowel voor de Experimenteer AMvB als voor de Wet Strategische Agenda geldt als beoogde inwerkingtreding het studiejaar 2013/2014. De beoogde inwerkingtreding van de nieuwe beleidsregel Macrodoelmatigheid is het studiejaar 2012/2013.

10. Aanpak en monitoring

Totstandkoming prestatieafspraken

Op basis van het eigen (bestaande en gewenste) profiel en het streefbeeld uit de Strategische Agenda formuleert elke universiteit voorstellen voor prestatieafspraken. Daarbij beschrijven universiteiten wat de stand van zaken is op het gebied van prestaties en kwaliteit van het onderwijs, profilering van het onderwijs, zwaartepuntvorming en profilering in het onderzoek en valorisatie en geven zij aan welke resultaten zij de afgelopen jaren op deze gebieden hebben bereikt. Daarbij hebben zij de vrijheid om een eigen tijdsvenster te hanteren, dat aansluit bij hun ontwikkelingsproces. Bij deze beschrijving maken zij in elk geval gebruik van de in de bijlage opgenomen indicatoren. Daarbij wordt ruimte geboden voor maatwerk, om aan te sluiten bij de lokale situatie.

In het verlengde van deze analyse doet elke universiteit mede op basis van een dialoog met de omgeving (o.a. het bedrijfsleven), voorstellen voor prestatieafspraken, die aansluiten bij de eigen situatie en het eigen profiel.

Over deze voorstellen vindt in het voorjaar van 2012 overleg plaats met de staatssecretaris van OCW, waarna de prestatieafspraken door het College van Bestuur van de universiteit en de staatssecretaris zo mogelijk voor 1 juli 2012 worden ondertekend.

Over de voorstellen van de instellingen voor de prestatieafspraken op het gebied van profilering van het onderwijs en zwaartepuntvorming en profilering in het onderzoek vindt afstemming plaats tussen de universiteiten. Op basis hiervan stelt de VSNU in april 2012 twee rapportages op over de prestaties en voornemens op deze gebieden. In deze rapportage wordt aangegeven:

- wat de universiteiten sinds 2000 hebben gerealiseerd op het gebied van herordening van het onderwijsaanbod en differentiatie van het onderwijs en wat hun voornemens (individueel of in het kader van strategische allianties) op dit gebied zijn in de periode tot en met 2015 en tot 2020
- wat het wetenschappelijk profiel en het maatschappelijk profiel van de afzonderlijke universiteiten is
- wat de universiteiten sinds 2000 hebben gerealiseerd op het gebied van zwaartepuntvorming in het onderzoek en wat hun voornemens (individueel of in het kader van strategische allianties) zijn op dit gebied in de periode tot en met 2015 en tot 2020
- hoe universiteiten inspelen op de topsectoren (innovatiecontracten en human capitalagenda's) en de grand challenges.

In deze rapportages wordt ook aangegeven hoe de voorstellen zich verhouden tot bestaande sectorplannen.

De staatssecretaris van OCW zal zich bij de totstandkoming van de prestatieafspraken en de hiervoor genoemde rapportages laten adviseren door een reviewcommissie.

Indien de staatssecretaris van mening is dat de voorstellen van de universiteiten op stelselniveau onvoldoende leiden tot transparantie en doelmatigheid in het opleidingsaanbod, differentiatie in het onderwijs of zwaartepuntvorming in het onderzoek, onvoldoende aansluiting op het topsectorenbeleid of dat een te groot verlies van landelijke unieke expertise dreigt, vindt nader bestuurlijk overleg plaats met de VSNU.

Monitoring en verantwoording

Verantwoording over de realisatie van de afspraken vindt plaats via de jaarverslagen van de universiteiten en de informatiesystemen over de indicatoren in de bijlage. Dat sluit aan bij het uitgangspunt dat verantwoording zo veel mogelijk integraal plaatsvindt en dat de administratieve lasten zo beperkt mogelijk worden gehouden. Jaarlijks wordt in VSNU-verband een landelijk overzicht opgesteld op basis van de jaarverslagen van de universiteiten.

Als blijkt dat er onvoldoende resultaat geboekt wordt, treedt de staatssecretaris in overleg met de universiteiten.

Om instellingen te ondersteunen zal de VSNU zorgen voor een jaarlijkse uitwisseling van ervaringen en best practices tussen universiteiten. Daarnaast wordt systematisch beschreven 'wat werkt' en 'wat niet werkt', waarmee objectieve, *evidence based* informatie beschikbaar komt. OCW zal deze landelijke uitwisseling van expertise financieel ondersteunen.

Universiteiten die de afgesproken resultaten niet realiseren en van mening zijn dat zij wel de benodigde inspanningen hebben geleverd, kunnen een beroep doen op de hardheidsclausule en de staatssecretaris verzoeken een audit te laten uitvoeren om te bezien of de instelling door onvoorziene omstandigheden niet aan haar prestaties heeft kunnen voldoen.

11. Financiering

11.1. Financieel kader

Op basis van de Ontwerpbegrotingen 2012 OCW en EL&I is voor de periode 2011-2016 het volgende financieel kader beschikbaar (prijsspeil 2011):

Financieel kader rijksbijdragen universiteiten (Programma-uitgaven wetenschappelijk onderwijs)

Jaar	bedragen x € 1miljoen					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ontwerpbegroting 2012, OCW	3.936	3.894	3.908	3.952	3.961	3.998
Ontwerpbegroting 2012, EL&I	162	163	163	163	163	163
Totaal	4.098	4.057	4.071	4.115	4.124	4.161
waarvan: Voorwaardelijke financiering		27	84	93	98	105
waarvan: Profilering			38	38	38	38
waarvan: Extra toponderzoekscholen		20	20	20	20	20
waarvan: Overig	4.098	4.010	3.929	3.964	3.968	3.998

Opmerking: Ten opzichte van de ontwerpbegrotingen 2012 OCW en EL&I is er vanaf 2013 € 14 miljoen minder beschikbaar voor de 'Voorwaardelijke financiering' en complementair € 14 miljoen meer beschikbaar voor 'Profilering'.

De middelen uit het FES maken geen deel uit van de vermelde budgetreeksen. Dit betekent dat de afname van deze middelen vanwege het aflopen van de FES-projecten in dit financieel kader niet zichtbaar is.

De huidige inschatting is dat in de periode 2011-2016 bij vrijwel gelijkblijvende budgetten de studentenaantallen in het wetenschappelijk onderwijs toenemen van 248.200 in het studiejaar 2011-2012 naar 276.600 in het studiejaar 2016-2017. De gediplomeerde uitstroom neemt in die periode toe van 30.400 in het studiejaar 2011-2012 tot 33.700 in het studiejaar 2016-2017 (Bron: Referentieraming OCW 2011).

Als gevolg van het topsectorenbeleid zal sprake zijn van een verschuiving van de beschikbare middelen in de richting van de disciplines die samenhangen met de topsectoren. De staatssecretaris van OCW en de universiteiten zien het als gezamenlijke verantwoordelijkheid dat voor het Nederlands onderzoekslandschap relevante topkwaliteit in andere onderzoeksgebieden behouden blijft.

11.2. Voorwaardelijke financiering voor kwaliteit en studiesucces

De beschikbare middelen voor kwaliteit en profiel van het wetenschappelijk onderwijs beslaan in 2016 in totaal 143 miljoen euro (ruim 7% van het onderwijsbudget). Ruim 5% van het onderwijsbudget is beschikbaar als voorwaardelijke financiering. Voorwaarde voor toekenning van deze middelen is overeenstemming over en ondertekening van de prestatieafpraak over kwaliteit & studiesucces, indirecte kosten, profilering onderwijs, zwaartepuntvorming onderzoek en valorisatie.

In eerste instantie worden deze middelen voor de periode 2012-2016 toegekend. In 2016 wordt beoordeeld of de afspraken over de periode 2012-2015 zijn gerealiseerd. Voorwaarde voor continuering van deze middelen in de periode 2017-2020 is het realiseren van de afgesproken prestaties rond kwaliteit en studiesucces in de periode 2012-2015.

De afspraken op het gebied van profilering en valorisatie worden niet meegenomen in de voorwaardelijke financiering. Wel zijn er voor onderwijsprofilering selectief te verdelen middelen beschikbaar. Die worden in 2013 selectief toegewezen op basis van plannen van de instellingen voor de periode 2013-2016, na advisering door de reviewcommissie. Deze commissie toetst de plannen op realisme en ambitie op basis van een referentiekader dat begin 2012 definitief zal worden vastgesteld. Dit referentiekader bouwt voort op de in de Strategische Agenda geformuleerde doelstellingen. Belangrijke randvoorwaarde is dat het kader voorziet in een gelijk speelveld voor alle universiteiten. De universiteiten zijn voornemens om in de voortgangsrapportage van de VSNU in april 2012 met op elkaar afgestemde plannen te komen.

Voor deze selectief toe te wijzen middelen is 2% van het onderwijsbudget beschikbaar.

Voorwaardelijke financiering

De intensiveringsmiddelen worden toegekend als voorwaardelijke financiering. Dat betekent dat zij voor een bepaalde periode worden toegekend en vanaf 2017 alleen gecontinueerd worden als de universiteiten de afgesproken prestaties binnen de daarvoor geldende termijn hebben gerealiseerd.

Voor toekenning van deze middelen worden 3 categorieën prestaties onderscheiden:

- a. Kwaliteit en excellentie: De universiteit heeft de afgesproken prestaties ten aanzien van kwaliteit/excellentie gerealiseerd.
- b. Studiesucces: De universiteit heeft de afgesproken prestaties op het gebied van rendement en uitval gerealiseerd.
- c. Maatregelen: De universiteit heeft de afgesproken maatregelen uitgevoerd om de onder a en b genoemde prestaties te realiseren (met in elk geval maatregelen op gebied van docentkwaliteit en onderwijsintensiteit). In deze categorie worden ook afspraken op het gebied van indirecte kosten opgenomen.

Aan het eind van de periode waar deze prestatieafspraken betrekking op hebben beoordeelt de staatssecretaris of aan de voorwaarden voor de voorwaardelijke financiering is voldaan. Als een universiteit de afgesproken prestaties uit één of meer van deze categorieën niet heeft gerealiseerd, krijgt de instelling een deel van de middelen uit de component kwaliteit en studiesucces niet in de periode 2017-2020. Daarbij telt elke categorie mee voor 1/3.

Als geen van de afgesproken prestaties is behaald, vervallen de middelen die aan een instelling zijn toegekend voor kwaliteit en studiesucces.

Indien er sprake is van onvoorziene omstandigheden waardoor de prestaties niet gehaald zijn, kan de instelling vragen om een audit waaruit dit blijkt. De uitkomsten van een dergelijke audit worden betrokken bij de beoordeling.

De opbrengsten van de kortingen op de instellingen die niet alle afgesproken prestaties hebben gerealiseerd, worden proportioneel verdeeld over de instellingen die de prestaties voor alle 3 de categorieën hebben behaald.

12. Ontbindende voorwaarden

De individuele universiteiten maken (al of niet samenwerkend in alliantieverband) afspraken met de staatssecretaris van OCW over hun prestaties. Indien het financiële kader van de universiteiten significant verandert, vindt nader overleg plaats tussen de staatssecretaris van OCW en de VSNU of de desbetreffende universiteit over aanpassing van de prestatieafspraken.

De totstandkoming en implementatie van benodigde wet- en regelgeving is conditioneel voor het realiseren van de prestatieafspraken door de universiteiten. Als de in paragraaf 9 genoemde regelgeving niet tijdig wordt ingevoerd, krijgen de universiteiten meer tijd om de afgesproken prestaties te realiseren en worden de doelen voor 2015 aangepast.

13. Ondertekening

De voorzitter van de VSNU, die in deze optreedt namens alle Nederlandse universiteiten verenigd in de VSNU,

en

de staatssecretaris van OCW, die dit hoofdlijnenakkoord mede namens de minister van EL&I ondertekent,

sluiten dit hoofdlijnenakkoord voor de periode najaar 2011 – 2015,

de Staatssecretaris van OCW
H. Zijlstra

de Voorzitter van de VSNU
S. Noorda

Bijlage: indicatoren prestatieafspraken

In de prestatieafspraken hanteren universiteiten in elk geval de volgende indicatoren.

Indicator	Toelichting
Indicatoren a. Kwaliteit en excellentie	
Excellentie	Deelname van studenten aan honours programma's, of een andere indicator waarmee de deelname van studenten aan excellente opleidingen in beeld wordt gebracht. Op basis van voorstellen van de universiteiten en een advies van de reviewcommissie word(t)(en) de indicator(en) voor excellentie nader uitgewerkt.
Indicatoren b. Studiesucces	
Uitval	Het aandeel studenten van het totaal aantal voltijds bachelorstudenten (eerstejaars HO) dat na 1 jaar studie niet meer bij de instelling staat ingeschreven. Bron: 1CijferHO. Daarnaast kunnen universiteiten uitval uit de opleiding in het tweede en derde bachelorjaar in beeld brengen.
Switch	Het aandeel studenten van het totaal aantal voltijds bachelorstudenten (eerstejaars HO) dat na 1 jaar studie overstapt naar een andere studie bij dezelfde instelling. Bron: 1CijferHO.
Bachelorrendement	Het aandeel herinschrijvers van de voltijd bachelor studenten (eerstejaars HO) dat na vier jaar een diploma bij die instelling behaalt. Bron: 1CijferHO.
Indicatoren c. Maatregelen	
Docentkwaliteit	Het aandeel docenten met een basis kwalificatie onderwijs. Bron: instellingsadministratie, via VSNU landelijk beschikbaar.
Onderwijsintensiteit	Het aantal geprogrammeerde contacturen en overige gestructureerde uren in het eerste bachelorjaar (hierbij geldt een ondergrens van minimaal 12 uur per week in het eerste bachelorjaar). Bron: OER en Studiegids.
Indirecte kosten	Alle universiteiten hanteren de door Berenschot gehanteerde methodologie. Universiteiten kunnen zelf een keuze maken uit de drie door Berenschot gehanteerde invalshoeken. ¹

¹ *Invalshoeken indirecte kosten*

- a. Overheadformatie als percentage van de totale formatie (fte indirecte kosten / fte totaal). Dit percentage is exclusief de Onderwijs- en onderzoeksondersteuning.
- b. Overhead per fte van de gehele organisatie
Inclusief de Onderwijs- en onderzoeksondersteuning en inclusief de uitbestedingskosten en het indirecte kostendeel van de automatiseringskosten (dit betreft de kantoorautomatisering en de bedrijfsvoeringssystemen, niet de onderwijs-ICT).
- c. Overhead / omzet
De overhead als percentage van de totale omzet, dit omvat de volgende drie onderdelen:
 - Salarislasten overheadfuncties (eigen personeel) / totale omzet
 - Kosten inhuur / uitbesteding overhead – opbrengst derden overhead/ totale omzet
 - Indirecte kosten informatisering en automatisering (excl. eigen personeelskosten) / totale omzet